

Mariusz Gizowski

**SPORT I REKREACJA RUCHOWA W PROCESIE INTEGRACJI
MAŁYCH SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH
POMORZA NADWIŚLAŃSKIEGO PO 1989 ROKU
(politologiczny zarys problemu)**

Słowa kluczowe: sport, rekreacja, społeczność

ABSTRACT

Sport and Mobile Recreation in the Process of Integration of Minor Locality Communities of Pomerania Upon Vistula After 1989

Key words: sport, recreation, community

In 1989 there was a big transformation into the direction of civil society. It was the new regulation about self government and new role of voting to the new self government organs in 1990 became as a new meaning in Poland. Kaszubian-Pomeranian Ethnic group definitely supported a programme of the decentralization of the country and creation strong regions. Their attitude to this problem was the fact that project of future regions should take into consideration culture ethnic aspects as well as a local sport problems. The author's researches assume integration functions and tradition of sport and mobile recreation in particular „little homelands” Pomerania upon Vistula, revitalized in the period of political and economical transformation. He intend also to present influence such issues as selfgovernment, regional and local policy on consolidation of particular ethnic groups or minor local communities of Pomerania upon Vistula through revitalization and cultiraton local, homeland's sport competitions.

I.

Problem sportu i rekreacji ruchowej w procesie integracji małych społeczności lokalnych Pomorza Nadwiślańskiego po 1989 r. mieści się w ramach szeroko rozumianych badań nad społeczno-kulturowymi i historyczno-politycznymi uwarunkowaniami rozwoju polskiej kultury fizycznej w okresie transformacji systemowej.

Można powiedzieć, że od pamiętnego przełomu w 1989 r. po dziś dzień trwa konfrontacja dwóch sposobów myślenia o państwie. Ścierają się dwie przeciwstawne tendencje, w których streszcza się odmienna filozofia, dotycząca ustroju i modelu funkcjonowania państwa. Zwolennicy pierwszej kładą nacisk na centralizm, hierarchiczną dyscyplinę, nienaruszalność nadrzędnego autorytetu władzy. Rzecznicy zaś demokracji i społeczeństwa obywatelskiego są przekonani, że największe szanse na pełne wykorzystanie zdolności umysłowych, na poszanowanie wolności i praw jednostki, a przede wszystkim na stworzenie warunków do godnego i produktywnego życia, oferuje taki porządek ustrojowy, który zasadza się na daleko idącej decentralizacji.

W myśl jakby wspólnie przyjętego założenia, decentralizacja utożsamiana bywa z regionalizacją. W praktyce oznacza to, że duży terytorialnie, silny ekonomicznie, zwarty kulturowo region, wyposażony w odpowiednie kompetencje samorządowe, stanowi podstawowy czynnik sprawczy, w strukturze podstawowej. Tak jest w krajach zachodnich, które znacznej decentralizacji (swobody i uprawnień, w jakie wyposażony jest region czy prowincja) w przeważającej mierze zawdzięczają swe sukcesy ekonomiczne, społeczne i kulturowe.

W 1989 r. nastąpił w Polsce zwrot w kierunku społeczeństwa obywatelskiego. Oczekiwany przeobrażeniom nowy impet i kierunek nadały: ustawa o samorządzie terytorialnym i wybory do organów samorządowych w 1990 r.

II.

Aby całkowicie przezwyciężyć centralistyczną spuściznę PRL, należało kontynuować reformy, których efektem była konsekwentna decentralizacja. Zasadniczą jednostkę stanowić ma region, silny ekonomicznie, samorządny, wyposażony w odpowiednie atrybuty prawotwórcze i administracyjne.

Dla przykładu należy podać, iż aktywnie działające na Pomorzu Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie zdecydowanie wspierało program decentralizacji kraju i tworzenia silnych regionów. Zajmując stanowisko w tej kwestii, Zrzeszenie zaznaczyło między innymi, że przy projektowaniu przyszłych regionów powinno się uwzględniać aspekty kulturowo-etniczne, w tym również kwestie związane z miejscowym sportem.

W tym miejscu należy zdecydowanie podkreślić wagę funkcji integracyjnych oraz tradycji sportu i rekreacji ruchowej w poszczególnych „małych ojczyznach” Pomorza Nadwiślańskiego, rewitalizujących się w okresie transformacji ustrojowej.

Z uwagi na fakt, iż zarówno granice historyczne, jak i geograficzne, administracyjne, etniczne, etnograficzne, a nawet topograficzne Pomorza Nad-

wiślańskiego, z historycznego punktu widzenia, są dość płynne, dlatego też obszar terytorialny naukowej penetracji należy rozumieć bardzo szeroko. Przyjmuje się, iż poprzez Pomorze Nadwiślańskie (Pomorze Gdańskie, Pomorze Wschodnie) należy rozumieć tereny obecnych województw: pomorskiego i kujawsko-pomorskiego, tzn. obszar dawnych (sprzed reformy administracyjnej) województw: gdańskiego, słupskiego, bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego. Przy czym dodać należy, iż obszar samego województwa pomorskiego do pełnego odzwierciedlenia problemu należy brać pod uwagę i rozpatrywać zarówno w granicach współczesnych, jak i w granicach historycznych; przede wszystkim, biorąc pod uwagę granice tegoż województwa, według stanu sprzed 1 kwietnia 1938 r., jak i według stanu po 1 kwietnia 1938 r.

Taka optyka terytorialna — zarówno w ujęciu historyczno-geograficznym, jak i administracyjno-terytorialnym — podyktowana jest wieloma względami. Ujęcie takie jest konieczne ze względu na szerokoaspektowe różnice natury socjologicznej, występujące w poszczególnych zorganizowanych grupach kulturowo-etnicznych.

III.

Ze względu na rozproszenie terytorialne pomorskich społeczności regionalnych, grup etnicznych, kulturowych i lokalnych oraz specyfikę czynników różnicujących poszczególne grupy, obszar Pomorza Nadwiślańskiego trzeba traktować bardzo szeroko.

Należy zdecydowanie podkreślić, iż wpływ polityki samorządowej, regionalnej, lokalnej na konsolidację poszczególnych grup etnicznych, grup regionalnych czy też małych społeczności lokalnych Pomorza Nadwiślańskiego (Pomorza Gdańskiego, Pomorza Wschodniego) można obserwować między innymi poprzez odradzanie i kulturowanie rodzimych, miejscowych konkurencji sportowych.

Spośród wielu tego typu dyscyplin i reaktywowanych konkurencji ograniczę się do jednego tylko przykładu: Na Kociewiu rozgrywane są coroczne mistrzostwa świata w *kapelę* — starą, ludową grę kociewską. Mistrzostwa organizuje Starogardzkie Starostwo Powiatowe. Poprzedza je specjalna liga. Kociewie jako region Pomorza Nadwiślańskiego jest jedynym miejscem na świecie, gdzie przed laty grywano w *kapelę*. Starostwo postanowiło wypromować tę ludową, miejscową konkurencję (dyscyplinę sportową, grę, zabawę), w którą dawniej grywali przeważnie pastuchowie na polach i łąkach.

Pierwsze reaktywowane zawody kapeli, której nazwa pochodzi od pastuszego kapelusza, nazywanego *kapelą*, odbyły się w kwietniu 2000 r. na boisku w Szlachcie, koło Osiecznej. Wtedy to zagrał w nią wójt gminy, Andrzej Wa-

silewski, jeden z pomysłodawców reaktywowania zabawy. Kwietniowe rozgrywki stały się także zaczątkiem mistrzostw świata, które odbyły się w sierpniu w 2000 roku, również na szlacheckim stadionie. Tymczasem funkcjonuje liga w kapełę.

Zasady gry są proste. Do gry potrzebne są kamienie i kapelusz. Zawodnicy z odległości kilku metrów muszą trafić w stożek, który ustawiony jest z kamieni. Najlepiej nadają się do tego celu otoczaki, które są płaskiego kształtu. Komu nie uda się trafić, musi pobiec po swój kamień. Tymczasem na zawodnika czyha kapelmistrz, strażnik kamiennego stożka. Ma on za zadanie trafnie rzucić kapeluszem w biegnącego po kamień zawodnika. Trafiony staje się kapelmistrzem. Jeżeli zawodnikowi uda się przewrócić piramidę, kapelmistrz musi ją ustawić, a dopiero potem może rzucać kapeluszem w uciekającego zawodnika. Przegrywa ten, kto w określonym czasie najdłużej był kapelmistrzem.

Wspomniana wyżej dyscyplina jest najlepszym przykładem konkurencji konsolidującej i integrującej społeczność Kociewia, a rewitalizowanej w ramach aktywnej polityki lokalno-samorządowej i przy wsparciu miejscowych władz.

Siłą rzeczy podobne zjawiska, z naukowego punktu widzenia, noszą znamiona działań o charakterze socjologicznym, etnograficznym, etnologicznym, historycznym, a co najważniejsze politologicznym.

IV.

W ostatnich latach określenie „małe ojczyzny” zyskało na popularności. Można nawet powiedzieć, że pisanie lub mówienie o „małych ojczyznach” uchodzi za przejaw dobrego tonu. Pojawia się ono przy tym nie tylko w tych wypowiedziach, które dotyczą owych specjalnych więzi łączących ludzi z najbliższym im emocjonalnie środowiskiem, przez niektórych socjologów obejmowanych mianem „ojczyzny prywatnej”. Określeniem tym posługują się między innymi także rzecznicy przyznania pewnym społecznościom terytorialnym swoistej autonomii.

Wszelkie tego typu badania można sprowadzić do spojrzenia naukowego na problemy społeczno-lokalne Pomorza przez pryzmat szeroko pojętej kultury fizycznej. Realizacja takich problemów badawczych ma stanowić przyczynek do szerokoaspektowych badań nad strukturami społecznymi Pomorza Nadwiślańskiego, jak również nad procesem przemian regionalno-politycznych, zachodzących w ramach transformacji ustrojowej i systemowej w Polsce.

Obszar politologicznych zainteresowań i badań obejmuje takie grupy etniczne, regionalne, lokalne i kulturowe, jak: Kaszubi, a wśród nich Gochy, Kabuki, Boroce i Zaboracy oraz Lesoki (Lesocy) i Mierści, dalej Borowiacy Tucholscy, a wśród nich Kosznajdrzy i Borusy, następnie Kociewiacy, a wśród nich Lasacy, Polanie, Górale, Feteracy i Nadwiślaki oraz Krajniacy i Pałuczanie (Pałuki).

Nadmienić należy, iż każda z wymienionych grup posiada własne tradycje sportowe; rodzime, autochtoniczne gry i zabawy ruchowe, konkurencje, dyscypliny i zawody sportowe, które zaczęto na powrót aktywnie propagować we własnych środowiskach lokalno-społecznych w ramach określonych wytycznych polityki regionalnej władz lokalnych szczebla gminnego od początku lat dziewięćdziesiątych i powiatowego po ostatniej reformie administracyjnej.

Dotychczas w ramach politologicznych penetracji zrealizowano następujące zadania i etapy badań:

- Skonkretyzowano naukowo zakres obszarowo-terytorialny dość płynnych granic Pomorza Nadwiślańskiego w aspekcie historycznym, geograficznym, topograficznym, administracyjnym, etnicznym i etnograficznym.
- Określono, sklasyfikowano i zanalizowano grupy regionalno-etniczne Pomorza Nadwiślańskiego w kontekście definicyjnym operacjonalizacji następujących pojęć: „mała społeczność lokalna”, „społeczność regionalna”, „grupa etniczna”, „grupa regionalna”, „grupa lokalna”, „grupa kulturowa”, „mniejszość narodowa”, „region”, „mała ojczyzna”.
- Przygotowano schematy metodyczne do politologicznej analizy możliwości wpływu czynników oddziaływania polityki lokalnej na integrację małych społeczności lokalnych Pomorza Nadwiślańskiego poprzez szeroko pojęty sport i rekreację ruchową; między innymi w aspekcie wpływu oddolnych inicjatyw społecznych i regionalnych na sport i rekreację ruchową danego obszaru części Pomorza Nadwiślańskiego.

V.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, iż nauki społeczne są zainteresowane szeroko zakrojoną penetracją naukowo-badawczą regionalno-środowiskowych zawodów, turniejów, dyscyplin, konkurencji, gier sportowych i zabaw ruchowych, występujących na terytorium Pomorza Nadwiślańskiego o długich tradycjach historycznych i zwyczajowo-obyczajowych.

Integracja zbiorowości w sferze społecznej polega na jej przeobrażeniu się z luźnego zbioru słabo ze sobą powiązanych grup i kręgów społecznych w wewnątrznie zróżnicowaną całość społeczną. Grupy i jednostki stają się w efekcie elementami (komponentami) tej całości. Poważną rolę w tym procesie pełni sport.

Rola sportu jako czynnika integracji etnicznej zaznaczyła się silnie w dziejach Pomorza Nadwiślańskiego.

W tym miejscu zwrócić należy uwagę na kluczowe znaczenie kulturowych przejawów regionalizmu, ciągłości tradycji historycznej i poczucia tożsamości jako niezbywalnego składnika nowoczesnego regionalizmu, manifestującego się również poprzez sport i rekreację ruchową.

Bibliografia

- Dyoniziak R., Iwanicka K., Karwińska A., Pucek Z., *Spoleczeństwo w procesie zmian*, Kraków 1992.
- Gdańsk i Pomorze. Mała ojczyzna Kaszubów*, pod red. J. Borzyszkowskiego, „Sejmik Samorządowy Województwa Gdańskiego”, Gdańsk 1995.
- Kaszuby, Pomorze, Polska. Więź państwowa i tradycje „Zapisu Mestwina”*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Gdańsk 1995.
- Kultura ludowa Kociewia*, pod red. R. Landowskiego, Kociewski Kantor Edytorski, Tczew 1995.
- V Kongres Regionalnych Towarzystw Kultury — Wrocław 1994. Dokumentacja*, pod red. A. Kociszewskiego, A. J. Omelaniuka, „Prace Krajowego Ośrodka Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury”, nr 15, „Rada Krajowa Regionalnych Towarzystw Kultury, Krajowy Ośrodek Dokumentacji Regionalnych i Towarzystw Kultury”, Ciechanów 1995.
- Raport o stanie kultury wiejskiej w Polsce*, oprac. S. Bednarek, A. J. Omelaniuk, Wydawnictwo Dolnośląskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego we Wrocławiu, Wrocław 1997.
- Sobociński A. W., *Samorząd a demokracja*, „Gryf” (Gazeta Sejmiku Samorządowego Województwa Gdańskiego), 1992, nr 11, s. 3-4.
- Spoleczności lokalne i ich przemiany* (Materiały z seminarium 10-13 czerwca 1978), Pod red. J. Luma, A. Szyfer, „Rozprawy i materiały Ośrodka Ba-

- dań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie”, nr 73, Wydawnictwo „POJEZIERZE”, Olsztyn 1980.
- Szpociński A., *Przemiany kultury polskiej lat dziewięćdziesiątych*, „Borussia”, nr 18/19, Olsztyn 1999, s. 124–132.
- Wapiński R., *Polska i małe ojczyzny Polaków*, „Ossolineum”, Wrocław – Warszawa – Kraków 1994.
- Woźny J., *Pradzieje Solca Kujawskiego na tle pogranicza kujawsko-pomorskiego*, „Zeszyty Historyczne Towarzystwa Miłośników Solca Kujawskiego”, z. 6, Solec Kujawski 2001.
- Zbrzyca J., *Kraj silny regionami*, „Pomerania” (Miesięcznik Społeczno-Kulturalny), nr 1/1995, s. 32–33.